

JOAN COROMINES e er aranés

Joan Coromines e Vigneaux, neishec en *Barcelona* eth 21 de març de 1905 e moric en *Pineda de Mar (Barcelona)*, eth dia 2 de gèr de 1997.

Siguec un des mès importants lingüistes qu'a auut *Catalonha*, ça'm par eth mès gran dera sua generacion e qu'escruiet òbres tant importantes entara lengua coma eth *Diccionari Etimològic i Complementari de la llengua catalana*¹, *Onomasticon Cataloniae*² o eth *Diccionario Crítico Etimológico de la Lengua Castellana*³, entre d'autres.

Coromines publicuèt ua grana quantitat d'òbres sus era lengua catalana e era lengua castelhana, dues lengües sus es qu'auie ua prigonda coneishença, mès eth filològ tanben coneishec plan ben era lengua occitana. Aquerò l'amièc a escriuer "*El Parlar de la Vall d'Aran, Gramàtica, Diccionari i Estudis Lexicals sobre el Gascó*"⁴ era òbra mès vasta e detalhada que jamès s'a escrit sus er aranés.

Coromines auec dues passions ena sua vida, era lengua e er excursionisme, dus plasens que de ben joen descorbic que se trapauen amassa en un beròi cornèr deth *Pirenèu*, ena *Val d'Aran*. Non ei estranh que dempús deth sòn prumèr viatge en 1924, acabèsse endrabat pera beutat des paisatges e dera lengua des aranés. Ua lengua qu'atreiguec era sua atencion perque, segontes eth, *...ère era varianta der occitan qu'auie demorat mès blossa de totes...*

Segurament que tanben i auec quauquarren a veir en aquera predileccion per aranés eth hèt de que sa mair *Celestina Vigneaux*, siguesse d'origina gascona. Ath delà, ua tia de Coromines, *Celestine*, se didie coma sa mair, demoraue en *Martres*, non guaire luenh dera *Val*, a on la visitèc bèth còp.

Eth madeish se demane en un passatge deth libre "*El Parlar de la Vall d'Aran* " sus aquera atraccion per aranés se non *...i aurie ajudat un instint atavic?...* e se hè era reflexion de que se sa mair encara siguesse viua li demanarie autorizacion entà virar era grafia de *Vigneaux* per *Vignaus*, mès apròp as sues origines. En tot cas ena madeisha pagina reconeish qu'er estudi der aranés li ajudèc molt a encaminar era sua formacion de lingüista. Tanben auer prenut part dera sua formacion en ua universitat d'*Occitània, Montpelhièr*, acabèc d'orientar era sua carrèra.

1 *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* - Curial Edicions Catalanes, 1992-2001

2 *Onomasticon Cataloniae Barcelona*: Curial/"la Caixa", 1989-1997 [1998]

3 *Diccionario Crítico Etimológico de la lengua castellana* - Gredos - 1976

4 *El Parlar de la Vall d'Aran-Gramàtica, Diccionari i Estudis Lexicals sobre el Gascó*-Curial Edicions Catalanes-1991

Li agradaue er excursionisme e de ben joen en 1924, un estiu que demorèc en *Les damb* era sua família, ja pugèc enquiath *Tuc deth Montlude*, gessent de *Bossòst* e passant per *Estanh Long* e er *Estanh Redon*, per *Vilamòs*, e anant a quèir un aute còp en *Pònt deth Lop* ena *Era Bordeta*.

Escriuie en un quasèrn tot çò que vedie ena excursion, d'un costat e der aute dera *Val*, damb indicacions exhaustives deth temps en minutes que duraue cada etapa, eth temps que hège, es tornants des camins en que calie virar entà non perder-se, es corets que traussaue, es cabanes a on se posau, es comades a on beuie... En un estil plan literari, que dempús desvolopèc damb era sua produccion escrita de viatges, mos descriu es barrancs, es lacs, es arrius, es comes, es gotèrs, es pales, es hònts, es pardies, es tartèrs, es basses, es bòrdes, es bòsqui, es estanhs, es còthi, es malhs, es planhèts...

Aquera minuciositat enes nòtes que prenie enes excursions la traparam dempús ena sua produccion lingüística.

Aqueth madeish estiu hec eth sòn prumèr trabalh de lengua que siguec sus er aranés, "*Etimologies araneses*⁵". Lo publicuèc en *Butlletí de Dialectologia Catalana* numerò XIII en 1925. Ei un article a on analise bèri mots coma era formacion der afirmatiu "*Tiò*" o deth toponimic "*Montlude*". A compdar d'alavetz era sua relacion damb era lengua d'Aran siguec abondiu e intensa. En 1931 publicuèc era tèsi doctorau "*Vocabulari aranés*⁶" damb era qu'artenhec era qualificacion d'excelent e li valec ua bèca entà anar a estudiar en *Zuric (Soïssa)* aqueth madeish an.

E enquiara fin des sòns dies trabalhèc ena mès importanta des sues òbres sus er aranés, "*El Parlar de la Vall d'Aran*". Ei un trabalh de pròp de ueit centes pàgines enes que tracte era gramatica, era fonetica, era morfologia, era sintaxi, era formacion des mots e eth *Diccionari*. En *aguesta òbra* esgraüte cada mot, cada expression damb un rigor scientific, ua extension e ua prigondor, qu'a viatges pòt aclapar. En cada entrada deth *Diccionari* s'i trape un trabalh etimologic, un tractat de toponimia, referéncias sus era flòra e era fauna dera *Val*, nòtes d'istòria. Un trabalh exhaustiu de recèrca sus eth mot en question, a on l'a entenut, qui la parle, coma la pronóncien, era sua equivaléncia en d'autes lengües romaniques. Entà Coromines er aranés non ei un parlar solitari; eth sòn interès ven

⁵ *Etimologies araneses* – Institut d'Estudis Catalans – 1925 ; *Vocabulari aranés* – Barcelona 1931 – Imprinta de la Casa de la Caritat.

⁶ *Itineraris* (Fundació Pere Coromines / Ara Llibres) - 2014, pag. 56-58.

determinat pera sua relacion damb es vesins e damb es parlars de mèis enlà. Ara paraula d'ua flor tant umila coma "PANSEBÈ", li dedique dues pagines sanceres deth *Diccionari*. Ath vèrb VIRAR li trape pròp d'ua vintea d'accepcions, cada ua damb era sua frasa d'exemple. Son talaments interessants es exemples e es frases damb es qu'illustre era definicion de cada ua des paraules, qu'enes expressions s'i pòt trapar informacion sus era vida vidanta des abitants dera *Val* e sus es sues costums. Eth *Diccionari* ei farcit d'arrepervèris, condines, cançons... qu'eth mèstre mèstre damb mestier d'ensenhaire enes definicions. Ei un libre que se pòt liéger coma qui lieg un roman, daurint quinsevolha des sues pagines ar edart. Ena lectura i estramuncaram damb esturments, utisi, mestiers, prètzhèts, costums, tradicions qu'aué ja an desapareishut, mèis qu'an demorat sauvadi tà tostemp enes planes deth *Diccionari* gràcies ara minuciositat de Coromines. En moltes des definicions i hique, entà ilustrar, fragments des òbres de *Condò*, mèis çò que mèis i cale son frases e expressions qu'a entenut a díder as parlaires enes pòbles, damb lo que podem conéisher se coma ère er aranés genuïn que se parlaue en aqueri ans e mèis entà darrèr, ... *en temps vielh...* que ditz eth, perque quauqu'uns des informaires auien neishut en sègle XIX. Ath delà entà qui volgue hotjar en bèth un des mots en cada definicion balhe ua grana quantitat de referéncias bibliografiques que despilhe es dobles quan i a mèis d'ua opcion entà ua entrada.

Didie Coromines qu'entà estimar ua tèrra la cau cauishigar, e aquerò ei lo que hec, entà escriuer "*El Parlar de la Vall d'Aran*", cauishiguèc ... *en tot hèr enquestes dialectaus en cada un des trenta pòbles d'Aran...*, parlant damb era gent entà que li confirmèssen o recusèssen er emplec de cada un des mots.

Ena detalhada e prigonda analisi que hè de cada mot aranés eth filològ explique de forma exhaustiva en quini pòbles a entenut cada paraula o en quini lòcs an recusat bèra expression.

En *Vilamòs*, per exemple, i demorèc pendent temporades. Era prumèra en agost de 1924. Dempús pendent er an 1926 entà hèr era sua tèsi doctorau e finalament a començament des 90 entà acabar "*El Parlar de la Vall d'Aran*". Coromines anaue ara recèrca deth mot, dera paraula viua. "*Pendent eth mes d'agost hè enquèstes entà remassar materiaus toponimics e*

*antroponimics en Gessa, Betren, Gausac, Betlan, Vilamòs..."*⁷ Testimoni directe dera estada de Coromines en Vilamòs, ei *Carmen Martínez* que li mestraue eth minjar, lo servie e se n'encuedaue de que non li manquésse d'arren. Conde *Carmen* que Coromines demorèc en casa des sòns pairs, qu'alavetz hège de pension, ena *Plaça dera Glèisa*, ath cant dera *Casa dera Vila*. Era casa ère *Çò des Escolans*. I demorèc pendent bères setmanes un estiu a començament des 90 entà acabar "*El Parlar de la Vall d'Aran*". L'acompanhaue eth sòn frair *Ernest*, que s'installèc ena casa dera plaça. *Joan* se n'anèc entà ua auta casa qu'es *Martínez* auien dehòra deth pòble entà poder trabalhar mès tranquil. I auie dies qu'entà profitar eth temps, se hège a portar era masca peth sòn frair ena cramba a on dromie e escriuie era sua òbra tant a man coma damb ua maquina d'escriuer. Segontes *Carmen* eth mèstre ère un òme brave, ua persona afabla, discrèta e frugala que non minjaue guaire. Passaue eth temps vllincat sus eth sòn mestier de filològ en tot escriuer e sense arrecèber guaires visites, peth sòn pròpi desir.

Coromines arregrais era inspiracion de *Mossen Jusèp Condò* a qui non coneishec, mès a qui admirèc e de quina òbra se neurís entà hèr "*El Parlar de La Vall d'Aran*". Es sòns informants sigueren *Hermenegild Escudé de Bossòst*, *Jusèp Pont e Riu de Gessa*, eth vielh *Forquet de Sant Joan de Toran*, es *Romeva de Canejan*, *Tòn deth Baron de Vila*, *Leon Aunòs de Vilamòs* e *Joaquim Delseny d'Arties*. Atau s'assegure d'arremassar totes es sensibilitats lingüistiques dera *Val d'Aran*.

Era *Val d'Aran* que siguec presenta tostemp ena produccion deth filològ. Er aranés daurís damb "*Etimologies araneses*"(1924) e barre damb "*El Parlar de la Vall d'Aran*"(1990) eth sòn itinerari linguistic. En ua auta des sues òbres importantes, *Onomasticon Cataloniae*, era *Val d'Aran* tanben i a un gran protagonisme pr'amor qu'eth mèstre caishiguèc toti es parçans entà arremassar materiau toponimic.

Ath delà des lòcs aranesi, que gessen ena òbra, Coromines se botgèc pes auti parçans d'*Occitània* que campen soent enes planes dera sua òbra. Ei donques un trabalh que va mès enlà des termières d'*Aran*. Entada eth er occitan e eth catalan èren dues lengües bessoes, mès que germanes, e en tot estudiar er occitan e er aranés aprigondie ena coneishença deth catalan.

---

7 *Album Joan Coromines* – Josep Ferrer i Costa I Joan Pujades I Marqués – Curial, 1997.

E fin finau en 1994 eth *Conselh Generau d'Aran* lo nomentèc *Hilh Adoptiu Illustre dera Val*. Eth mèstre ja auie tornat tà *Vilamòs* entà acabar era sua grana òbra "*El Parlar de la Vall d'Aran*".

Aranés, sanscrit, francés, catalan, castelhan, rus, romanés, indoeuropèu, aranés, Les, Barcelona, París, Madrid, Zurich, Mendoza, Chicago, Barcelona, Vilamòs. Dempús de romar per tres continents e escriuer en mès de nau idiòmes eth mèstre Coromines tornèc a on comencèc.

Tònho Castèt (*Collaborador der Institut d'Estudis Aranesi-Acadèmia aranesa dera lengua occitana*)

BIBLIOGRAFIA:

Etimologies araneses – Institut d'Estudis Catalans – 1925,
Vocabulari aranés – Barcelona 1931 – Imprenta de la Casa de la Caritat,
El Parlar de la Vall d'Aran, Gramàtica, Diccionari i Estudis Lexicals sobre el Gascó – Curial Edicions Catalanes – 1991,
Itineraris (Fundació Pere Coromines / Ara Llibres) - 2014,
Homenatge de l'IEC a Joan Coromines – L'aportació de Joan Coromines a l'occità de la Val d'Aran – Aitor Carrera – 2006,
Album Joan Coromines, Josep Ferrer i Joan Pujadas- 1992-Curial Edicions Catalanes.

© dera fotografia, Fundació Pere Coromines

Damb era colaboracion de:

Conselh Generau d'Aran

FUNDACIÓ
**PERE
COROMINES**

Generalitat de Catalunya
Generalitat de Catalonha

Obra Social "la Caixa"